

บทความวิจัย**การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้อย่างมีความสุข
ของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาส**

อาแว วาลี*

*นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้
อย่างมีความสุขของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียน
วัดเชิงเขา (แดงอุทิศ) ปีการศึกษา 2559 จำนวน 18 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละชั้น ๆ ละ 6 คน ผู้ปกครอง
นักเรียน แต่ละชั้น ๆ ละ 6 คน คณะกรรมการสถานศึกษา 2 คน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูฝ่ายคุณธรรม
จริยธรรม 2 คน รวมทั้งหมด 40 คน ใช้แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือ
ในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เชิงเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ผลการศึกษา พบว่า 1) นักเรียนที่ละหมาดที่ถูกต้องสมบูรณ์สามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของ
นักเรียนได้อย่างชัดเจน มีความซื่อสัตย์ อารมณ์นิ่งสงบ รักและเมตตาต่อเพื่อน มีทักษะในการใช้ชีวิตในสังคม
และสุขภาพจิตดี 2) บิดา มารดา และผู้ปกครองที่มีการศึกษาศาสนาดีและเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติการ
ละหมาดรวมทั้งศาสนิกอื่น ๆ อบรมดูแลบุตรด้วยวิถีอิสลามจะทำให้บุตรมีบุคลิกภาพที่ดี อ่อนน้อมถ่อมตน
และละหมาดอย่างสม่ำเสมอ ส่วนนักเรียนที่มีครอบครัวที่ไม่ค่อยทำการละหมาดก็จะละทิ้งละหมาดเมื่อเกิด
ความยากลำบากหรือไม่สะดวก 3) ครูที่มีความมุ่งมั่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในการละหมาด จะทำให้นักเรียน
เกิดความเคารพรักและศรัทธา นักเรียนยอมรับการเป็นต้นแบบที่ดีของครูและยอมรับการตักเตือน (นาซีฮัต)
ด้วยความเต็มใจ ส่งผลให้ผู้เรียนรักและสนใจบทเรียน เรียนรู้อย่างมีความสุข และ 4) นักเรียนที่ละหมาด
ร่วมกันเป็นคณะ (ญามาอะห์) ส่งผลให้นักเรียนมีทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นมิตรกับผู้อื่นรวมทั้งกับเพื่อน
ต่างศาสนา

คำสำคัญ: การละหมาด, คุณธรรมจริยธรรม, การเรียนรู้, เยาวชนมุสลิม

RESEARCH

Prayers and Development of Narathiwat youth's Morals, Ethics and Joyful Learning

Awae Walee*

* Student of Master, Department of Human Resource Development, Faculty of Education, Thaksin University.

Abstract

This research was aimed at studying prayers and development of Narathiwat youth's morals, ethics and joyful learning. The sample included 40 participants of Wat Cheong Khao (Daeng Utit) School under the Office of Narathiwat Primary Education Area, Region 1 covering 18 primary 4-6 students: 6 of each grade, 2 school committees, 1 school administrator, 1 teacher responsible for developing students' morals and ethics, and 18 representative parents: 6 of each grade from Primary 4 to 6. The instruments were a structured interview form and focus-group discussions. The obtained data were interpreted. The findings indicated the following:

1. Prayers which were perfectly performed according to the Prophet's model clearly affected development of the students' morals and ethics. Their responses to the interview could reflect their obedience to Allah (swt), honesty, love, life skill, good mental health and positive attitudes.

2. The parents with high Islamic education always prayed and performed religious practices well. They applied Islamic approach into nurturing and being models of their children, contributing to the gentle Muslim youth with good personality and frequent prayers. In contrast, the students whose parents did not keep frequent prayers would not pray when they faced obstacles or inconvenience.

3. The teachers who were models in praying would be loved and respected by the students who fully accepted their teaching and advice, leading to happy learning.

4. The students who always prayed in congregation 5 times daily possessed high social skills with friendly manners to both Muslims and non-Muslims.

Key Words: Prayers, Development of Narathiwat, youth's Morals, Ethics Joyful Learning

บทนำ

สังคมยุคโลกาภิวัตน์มีความก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่าง ๆ รวมทั้งความเจริญทางเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตจนหลายครั้งความสะดวกสบายกลายเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาสังคม โดยละเลยการพัฒนาคุณธรรม คุณงามความดี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2549: 3) จนนำมาซึ่งเสื่อมถอยด้านคุณธรรมจริยธรรม

สังคมมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสก็เช่นกัน ได้รับอิทธิพลจากสื่อต่างๆ ทั้งอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์และหนังสือพิมพ์ ได้ส่งผลต่อพฤติกรรมและทัศนคติ เยาวชนส่วนใหญ่ได้กลายเป็นเหยื่อสิ่งเสพติดโดยเฉพาะช่วงวัยรุ่นอายุ 14-16 ปี เพราะขาดการขัดเกลาจากครอบครัวและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ คนในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจศาสนา (สะฮีรี วาลี และ อัदनัน อาลีกาเห. 2557: 12) กลายเป็นปัญหาที่ซ้ำซ้อน ทับถม เป็นวงจรที่หาทางออกไม่ได้ (อัล อัก. ม.ป.ป: 8) กระทำบาปอย่างเปิดเผยอย่างไม่มีความละอาย (ชัยคุ มุฮัมมัด คอ ลียุ อันมุญญิด. ม.ป.ป.) ดำเนินชีวิตขัดกับหลักศาสนาอิสลาม ละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติศาสนกิจ (ดลมนรรจน บากา และเกษตรชัย และหิม. 2551: 4) ร้อยละ 13.9 มีส่วนร่วมในสถานการณ์ความไม่สงบเพราะติดยาเสพติด (ดลมนรรจน บากา และเกษตรชัย และหิม. 2551 ก :7)

การศึกษาที่ดีและสมบูรณ์ถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพตามที่สังคมปรารถนา อยู่ดีมีสุข แต่ความสำเร็จที่แท้จริงนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการทั้งทักษะการคิด การใช้ชีวิต รวมทั้งความมีคุณธรรม จริยธรรมด้วย (ทศพร ประเสริฐสุข. 2545 : 82) แต่ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มุ่งพัฒนาสติปัญญาเป็นหลัก แต่ขาดคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้อง ทั้ง ๆ ที่จำเป็นต้องพัฒนาทุกด้านอย่างสมดุล ดังคำสั่งใช้ของศาสนทูตมุฮัมมัด (ช.ล) ให้ผู้ปกครองฝึกฝนบุตรหลานละหมาดตั้งแต่เยาว์วัย ความว่า “ท่านทั้งหลายจงใช้บุตรๆ ของท่านทำการละหมาด เมื่อพวกเขาเมื่ออายุ 7 ขวบ และจงเขียนตีพวกเขาไม่ทำละหมาดเมื่ออายุ 10 ขวบ และจงแยกในระหว่างที่นอนของพวกเขาโดยให้เขาอนเป็นสัดส่วนอย่างนอนปนเปกัน เมื่ออายุ 10 ขวบ” (Abu Da‘ud. 1997: 112) เพราะการมีคุณธรรม จริยธรรมที่เลิศนั้นเป็นแก่นของการพัฒนาคน แต่คนเก่ง สอบได้คะแนนดี หรือ I.Q สูง ๆ บางคนก็ไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้ (เทิดศักดิ์ เดชคง. 2539: 58) อีกทั้งการละหมาดยังส่งผลต่อนักเรียนให้มีสมาธิ จิตใจสงบ ผ่องใส พร้อมทั้งจะเรียนรู้ จึงทำให้ผู้เรียนรักและสนุกกับการเรียน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการ คือ “มุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีคามรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (นิรันดร์ จุลทรัพย์. 2546 : 6-7) โรงเรียนที่เด็กเรียนแล้วมีความสุขนั้นล้วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่มีการขัดเกลาคุณธรรม จริยธรรม บรรยากาศที่มีความรักและความสุขหากถ้าได้เรียนตามความถนัดในการเรียนของตน (เบญจวรรณ กี่สุขพันธ์. 2546: 5)

สำหรับมุสลิมแล้วการละหมาดถือเป็นกุญแจของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความสุขตามดั่งที่พระเจ้าได้ตรัสว่า “ และจงดำรงการละหมาด (เพราะ) แท้จริงการละหมาดนั้นจะยับยั้งการทำลามกและความชั่วทั้งปวง.” (อัลอังกะบูต : 29) และยังถือว่า การละหมาดเป็นเสาหลักของศาสนา ซึ่งมีความสำคัญรองลงมาจาก การปฏิญาณตน (มุฮัมมัด ชะกะรียา. ม.ป.ป:

17) นอกจากนี้แล้ว การละหมาดยังส่งผลต่อการทำงานของร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ (อิสมาอีล อะหมัด. ม.ป.ป.13)

จากเหตุผลข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาผลของการละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้ที่มีความสุขของเยาวชนมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสว่ามีผลอย่างไร โดยเหตุที่เลือกศึกษาจากเยาวชนมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาการละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้ที่มีความสุขของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาส

ขอบเขตของการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ปีการศึกษา 2560 โรงเรียนวัดเชิงเขา (แดงอุทิศ) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 จำนวน 18 คน ผู้ปกครอง จำนวน 18 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครูฝ่ายคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม จำนวน 1 คน และกรรมการสถานศึกษา จำนวน ๒ คน รวมทั้งหมด 40 คน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

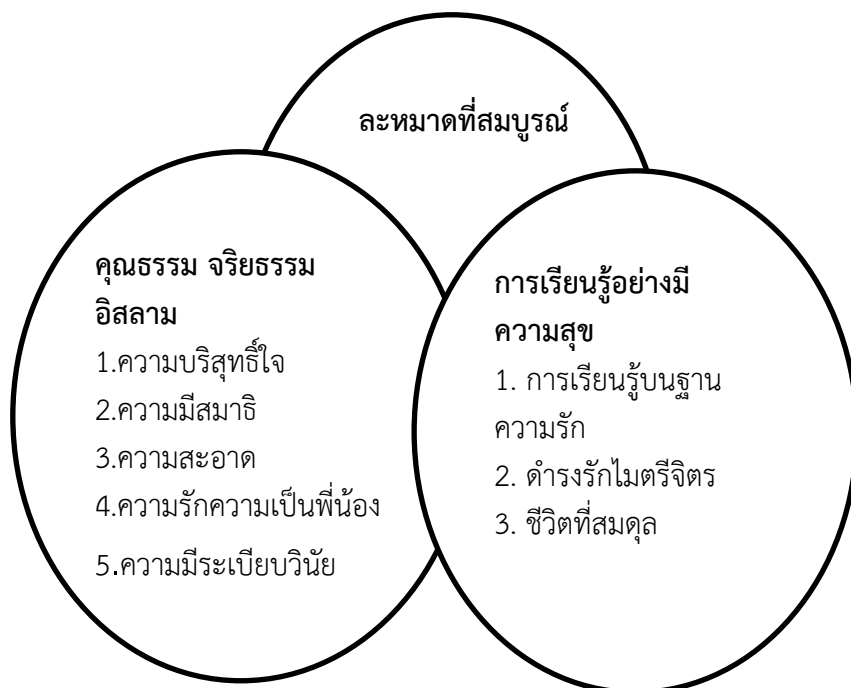
ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาการละหมาดกับการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม การเรียนรู้ที่มีความสุขทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาส คือ 1) การละหมาด โดยมีคู่มือประกอบการละหมาดเหมือนศาสนทูตมุฮัมมัด 2) คุณธรรม จริยธรรม และ 3) การเรียนรู้ที่มีความสุข

ขอบเขตด้านสถานที่และเวลา

ผู้ศึกษาได้กำหนดโรงเรียนวัดเชิงเขา (แดงอุทิศ) ตำบลปะลุกาสาเมาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4- 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

ผลการศึกษาเรื่อง “การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส” พบว่า

1) การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาสตามความเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา

1.1 ด้านนโยบายการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม

นโยบายโรงเรียนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสนับสนุนส่งเสริมให้กระบวนการจัดการเพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข ซึ่งทางโรงเรียนได้มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมควบคู่กับวิชาความรู้ พร้อมทั้งให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข ทางโรงเรียนจึงมีการกำหนดนโยบายโดยกำหนดให้โรงเรียนสร้างสถานที่ประกอบศาสนกิจ เพื่อการคล่องตัวและสะดวกในการอบรม สั่งสอน และทำกิจกรรมต่างๆด้านคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม

1.2 แผนงานด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

แผนงานด้านคุณธรรม จริยธรรม โรงเรียนได้มีการกำหนดทั้งแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวเพื่อให้ นักเรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุข โดยแผนงานระยะสั้นนั้น โรงเรียนได้กำหนดให้มีการสร้างอาคารละหมาด ซึ่งจะเริ่มดำเนินการสร้างประมาณเดือนตุลาคม 2560 นี้ ส่วน แผนระยะยาวทางโรงเรียนจะพัฒนายกระดับคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กับการพัฒนาวิชาความรู้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่พอใจ และประทับใจของชุมชนต่อไป

1.3 การละหมาดกับการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียน

จากที่ทางโรงเรียนได้ใช้กระบวนการละหมาดมาปฏิบัติกับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึง ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างจริงจังและเป็นระบบ พฤติกรรมของนักเรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อย ไป จากพฤติกรรมที่ก้าวร้าว แข็งกระด้าง กลายเป็นพฤติกรรมที่อ่อนน้อมถ่อมตน มีสมาธิมากขึ้น จากที่ชอบ พุดโกหก กลายเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนกลัวบาป กลัวพระเจ้าซึ่งพระเจ้าจะให้ ตกนรก ไม่ให้เข้าสวรรค์

2) การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้ที่มีความสุขของเยาวชนมุสลิม จังหวัดนราธิวาสตามความเห็นของบิดา มารดา และผู้ปกครองนักเรียน

2.1 พฤติกรรมการละหมาดของนักเรียนที่บ้าน

การประกอบศาสนกิจของนักเรียนที่บ้าน นอกจากการละหมาดของนักเรียนที่โรงเรียนแล้ว การ ละหมาดที่บ้านนักเรียนละหมาดอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากได้รับการอบรม ปลุกฝังจากโรงเรียน แต่ที่สำคัญที่บ้าน บิดา มารดา และสมาชิกในครอบครัวควรให้ข้อเสนอแนะ และดูแลต่อยอดจากโรงเรียน เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ บุตร ละหมาดให้บุตรดูเป็นประจำ จัดระเบียบบ้านให้สะดวกต่อการละหมาด บิดาได้พาลูกไปละหมาดที่มีสยิด เป็นประจำ บางครั้งอาจละหมาดร่วมกันที่บ้านบ้าง และหลังจากละหมาดแล้วได้ให้การตักเตือนแก่สมาชิกใน ครอบครัวอย่างจริงจัง สุภาพ อ่อนโยน บุตรก็จะเกิดพฤติกรรมที่สุภาพ อ่อนโยน ส่วนบางครอบครัวก็จะมี พฤติกรรมตรงกันข้าม บางครอบครัวสมาชิกในบ้านไม่มีใครละหมาดเลย นักเรียนละหมาดเฉพาะที่โรงเรียน เพียงเวลาเดียวนั้น บิดาและพี่ชายสูบบุหรี่ ส่งผลให้บุตรขี้เกียจละหมาด นักเรียนกลุ่มเหล่านี้ต้องดูแลอย่าง ใกล้ชิด นักเรียนมักจะมีอารมณ์ร้อนครูจึงต้องไกล่เกลี่ยบ่อยๆไม่ค่อยตั้งใจเรียน ขาดสมาธิในการเรียน ครูต้อง ดูแลกลุ่มดังกล่าวเป็นพิเศษ

2.2 การอบรมเลี้ยงดูบุตรให้รักการละหมาด

การเลี้ยงดูบุตรให้รักการละหมาดเป็นหน้าที่ร่วมกันของบิดา และ มารดา จะมีวิธีการ มีแผนและ ขั้นตอนเพื่อให้ลูกเติบโตซึมซับกับบรรยากาศการประกอบศาสนกิจละหมาด ให้ลูกมีความรู้สึกที่ละหมาดคือ ส่วนหนึ่งของชีวิต แล้วบิดา มารดาค่อยๆอบรม บ่มเพาะนิสัย ปลุกฝังจิตวิญญาณให้มีความเข้มแข็ง ให้รู้จัก บาป บุญ ชั่ว ดี ให้รู้จัก นรก และสวรรค์ บุตรก็จะมีพฤติกรรมที่อ่อนโยน ไม่กล้าทำความชั่วกลัวพระเจ้า เพราะมีความเชื่อมั่นว่าทุกการกระทำพระเจ้าเห็น และจะมีการจดบันทึกไว้ ในวันปรโลกทุกอย่างก็จะแสดงให้เห็น จะมีการชั่งน้ำหนักระหว่างความดีกับความชั่วหากน้ำหนักด้านความดีหนักกว่าก็จะเข้าสวรรค์ และในทาง ตรงกันข้ามหากน้ำหนักทางความชั่วมากกว่าก็จะตกนรก

2.3 การละหมาดกับการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียน

หลังจากที่โรงเรียนได้ใช้กระบวนการละหมาดมาปฏิบัติกับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างจริงจังและเป็นระบบ พฤติกรรมของนักเรียนได้มีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาอย่างเป็นลำดับ จากพฤติกรรมที่ก้าวร้าว แข็งกระด้าง กลายเป็นพฤติกรรมที่อ่อนโยน มีสมาธิมากขึ้น จากที่ชอบพูดโกหก กลายเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์มากขึ้น เนื่องจากกลัวบาป กลัวพระเจ้าจะให้ตกนรก และไม่ได้เข้าสวรรค์

3) การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาสตามความเห็นของครูฝ่ายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม

3.1 กระบวนการจัดการละหมาดของนักเรียน

จากที่โรงเรียนได้จัดกระบวนการละหมาดมาอย่างเป็นระบบมากขึ้นจะเห็นว่านักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีเป็นลำดับ กล่าวคือนักเรียนจะใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า หลังจากรับประทานอาหารเที่ยง นักเรียนจะรีบไปเอาน้ำละหมาด ช่วยทำหน้าที่ประกาศละหมาดด้วยความสมัครใจ บางคนจะปิดกวาดขยะทำความสะอาดห้องละหมาดโดยที่ครูไม่ต้องแบ่งหน้าที่เวรประจำวันแต่อย่างใด นักเรียนจะนั่งเป็นแถวรอฟังการตักเตือนจากครูหรือบางครั้งนักเรียนจะได้ชมประวัติศาสตร์ศาสนทูต วันละ 1 เรื่อง การละหมาดร่วมละหมาดของนักเรียนครูไม่ต้องไปไล่ตีหรือบังคับ นักเรียนจะมาละหมาดตามกระบวนการหรือเทคนิคที่ครูใช้อย่างสมัครใจ งานของครู ณ ตอนนี่คือการเป่านกหวีดส่งสัญญาณให้นักเรียนทราบถึงเวลาของการเอาน้ำละหมาด แต่นักเรียนบางคนยังไม่ถึงเวลาเป่านกหวีดก็พร้อมแล้ว และทำการประกาศเวลาละหมาด(อาซาน)

3.2 การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม

ด้วยการละหมาดสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขอย่างเห็นได้ชัดจากที่ทางโรงเรียนได้จัดกระบวนการละหมาดอย่างมีระบบที่ชัดเจนได้ไม่นานนัก จะเห็นว่าพฤติกรรมของนักเรียนหรือคุณธรรม จริยธรรมพัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยขอกล่าวสรุปเป็นประเด็นด้านๆดังนี้

3.2.1. ด้านความบริสุทธิ์ใจต่อพระเจ้า นักเรียนจะมีความซื่อสัตย์ในการทำงาน และรับผิดชอบในหน้าที่การงาน เมื่อนักเรียนทำผิดก็จะสารภาพผิด มีบางครั้งพูดโกหกครูก็จะถามว่าหากพูดโกหกครูอาจไม่รู้ แต่พระเจ้ารู้แน่นอนและเทวทูตของพระเจ้าจะจดบันทึก และนักเรียนจะได้รับการลงโทษหนักกว่าการลงโทษของครูหลายเท่า นักเรียนก็จะสารภาพความจริง

3.2.2. ด้านการมีสมาธิ นักเรียนจะมีสมาธิในการทำงานมากขึ้น เนื่องจากได้รับการฝึกฝนและหล่อหลอมด้วยกระบวนการละหมาดเพราะการละหมาดจะต้องกระทำด้วยความตั้งใจ ใจจดใจจ่อต่อพระเจ้าเพียงผู้เดียว อดทนต่อความยากลำบาก ดังที่หลังจากรับประทานอาหารเที่ยงเสร็จนักเรียนจะต้องรีบไปชำระร่างกายให้สะอาด เพื่ออาบน้ำละหมาดละหมาดด้วยความพิถีพิถัน และเข้าไปในห้องละหมาดเพื่อฟังหรือชมสาระความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามหรือประวัติศาสตร์อิสลาม และทำการละหมาดด้วยความมีระเบียบวินัย และจบด้วยการอ่านบทสรรเสริญและบทขอพร (ดูอาอ) จะเห็นว่านักเรียนใช้เวลาอย่างมีสาระและคุ้มค่า นักเรียนประพฤติ ปฏิบัติ ด้วยความมุ่งมั่น แน่วแน่เพื่อพระเจ้าอย่างมีสมาธิ

3.2.3. ด้านความรักและความเป็นพี่น้องกัน นักเรียนจะเกิดความรักและความผูกพันต่อกัน เนื่องจากระเบียบการละหมาดรวม (ละหมาดญามาอะฮ) จะต้องยืนแถวละหมาดนี้ไว้ท่าระหว่างเพื่อนต้องชิดกัน ด้วยความอ่อนโยนต่อกัน ไม่รังเกียจกัน และเป็นแถวอย่างเสมอภาคกัน เมื่อเสร็จสิ้นจากการละหมาดนักเรียนจะ

จับมือกัน (สาলাম) ให้อภัยซึ่งกันและกัน หากมีข้อผิดพลาดก็จะให้อภัยกัน จะไม่มีความเคียดแค้นต่อกัน ด้วยการปฏิบัติตามวิถีหรือกระบวนการที่กำหนดอย่างเป็นนิสัยเป็นประจำทุกวัน นักเรียนจึงเกิดความรักและความ เป็นพี่น้องต่อกันอย่างบริสุทธิ์ใจเพื่อพระเจ้า

3.2.4. ด้านความสะอาด นักเรียนจะรักษาความสะอาดอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากเงื่อนไขแรกของการ ละหมาดนั้นต้องสะอาด ตั้งแต่เสื้อผ้า ชุดการแต่งกาย หรือตัวนักเรียนเองทุกอย่างต้องสะอาด

3.2.5. ด้านความมีระเบียบวินัย นักเรียนจะมีระเบียบวินัยเพราะได้รับฝึกฝนในละหมาดคือ ยืนแถวให้ ตรงและชิดกัน การละหมาดจะต้องตามผู้นำละหมาด (อิหม่าม) โดยไม่กระทำล่วงหน้าแม้แต่การกระทำเดียว จากพฤติกรรมเหล่านี้ก็จะเกี่ยวโยงกับพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน นักเรียนจะมีความเคารพเชื่อฟังบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ และผู้นำทั้งระดับโรงเรียน และในห้องเรียน นักเรียนจะนอนเป็นเวลา ตื่นเป็นเวลา และเล่นเป็น เวลา เพราะช่วงเวลาละหมาดของแต่ละเวลานั้นตรงกับช่วงเวลาที่ เป็นธรรมชาติของมนุษย์อยู่แล้ว

3.3. การละหมาดกับการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีความสุข

การละหมาดมีผลโดยตรงกับการเรียนรู้ที่มีความสุขทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ระดับ ปัจเจกบุคคลนักเรียนจะมีสมาธิ มีอารมณ์ที่มั่นคง มีความผ่อนคลาย สงบสุข มีความสุขกับการเรียนมากขึ้น ส่วน ในระดับสังคมจะมีผลต่อบรรยากาศการเรียนรู้ และสิ่งแวดล้อมรอบๆโรงเรียนมีความสงบ และราบรื่น เป็น ลำดับ นักเรียนมีความรัก ความผูกพันระหว่างกัน มีความผูกพันกับครู รู้จักตนเองมากขึ้นใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐาน ความสมดุล ความพอเพียง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นักเรียนเก่งช่วยสอนนักเรียนที่เรียนด้อยกว่าเพราะถือว่า ได้ผลบุญ นักเรียนสนุกกับการเรียนรู้ เอาใจใส่ในการเรียนมากขึ้น การทะเลาะ การแก่งแย่งแก่งลดน้อยลง ทำให้การเรียนการสอนสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ดีขึ้น ทั้งครูและนักเรียนมีแรง กระตุ้นและกำลังใจซึ่งกันและกัน นักเรียนมีความสุขในการเรียน ครูมีความสุขในการสอน

4) การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้ที่มีความสุขของเยาวชนมุสลิม จังหวัดนราธิวาสตามความเห็นของนักเรียน

4.1 พฤติกรรมการละหมาดของนักเรียน

นักเรียนละหมาดตามแบบฉบับของศาสนทูตมุฮัมมัดอย่างถูกต้อง ตั้งแต่การยืนตรง เข้าแถวละหมาด การปฏิบัติทุกอิริยาบถ และหลังจากละหมาดเสร็จเรียบร้อย ก็จะอ่านบทสรรเสริญพระเจ้าและต่อด้วยบทขอ พรพร้อมๆกัน หากนักเรียนคนใดเล่นในเวลาละหมาดครูจะให้นักเรียนละหมาดใหม่เป็นการเฉพาะ

4.2 สภาพการละหมาดของครอบครัว

สภาพการละหมาดของครอบครัวมีผลต่อการละหมาดของนักเรียน นักเรียนที่ได้รับการอบรม ปลุกฝัง และแบบอย่างจากครอบครัว ละหมาดให้บุตรคูเป็นประจำ จัดระเบียบบ้านให้อำนวยความสะดวกเพื่อการ ประกอบศาสนากิจ ผู้เป็นบิดาพาลูกไปละหมาดที่มัสยิดเป็นประจำ มีการละหมาดร่วมกันที่บ้านบางกรณี และ หลังจากละหมาดมีการให้การตักเตือนแก่สมาชิกในครอบครัว บุตรจะเกิดพฤติกรรมที่สุภาพ อ่อนโยน ส่วนบาง ครอบครัวที่มีพฤติกรรมตรงกันข้าม นักเรียนก็จะละหมาดเฉพาะที่โรงเรียนเพียงเวลาเดียวเท่านั้น บิดาและ พี่ชายสุบหรีและตีมีไบกระห่อมจะทำให้ให้นักเรียนขี้เกียจละหมาดครูต้องดูแลอย่างใกล้ชิด นักเรียนมีอารมณ์ร้อน ต้องไกล่เกลี่ยบ่อยๆไม่ค่อยตั้งใจเรียนขาดสมาธิในการเรียน ครูต้องดูแลกลุ่มดังกล่าวเป็นพิเศษ

3.3 การละหมาดกับการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียน

จากที่โรงเรียนได้ใช้กระบวนการละหมาดมาปฏิบัติกับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างจริงจังและเป็นระบบ พฤติกรรมของนักเรียนได้มีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาในเชิงบวกอย่างเป็นลำดับ จากพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ขอบทะเลาะ แข็งกระด้าง กลายเป็นพฤติกรรมที่เยือกเย็น มีสมาธิมากขึ้น มีความรัก ความเมตตาต่อเพื่อน จากที่มีนิสัยเห็นแก่ตัว ผลประโยชน์ส่วนตน แขงคิ้วในการเข้าแถวเวลารับประทานอาหารเที่ยง กลายเป็นเขารพต่อระเบียบวินัย รู้จักการเสียสละ จากที่มักจะพูดโกหก เวลาครูถามเมื่อนักเรียนทำผิด กลายเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์มากขึ้น ยอมรับความจริง จากเนื่องจากนักเรียนกลัวบาป กลัวพระเจ้าจะให้ตกรอก

การอภิปรายผลการวิจัย

1. การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ความเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา บิดา มารดา ครูฝ่ายคุณธรรม จริยธรรม และนักเรียน

ผลการวิจัยพบว่าการละหมาดมีผลโดยตรงต่อคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนอย่างชัดเจน ซึ่งจะส่งผลต่อระบบวิถีชีวิตประจำวัน นักเรียนจะมีความใกล้ชิดพระเจ้า ผูกพันกับพระเจ้า มีความซื่อสัตย์ มีอารมณ์ที่สงบ มีความรักและความเมตตาต่อเพื่อน มีทักษะในการใช้ชีวิตในสังคม นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีทัศนคติมองโลกในเชิงบวก มีความเกรงกลัวต่อพระเจ้า ซึ่งส่งผลให้ในน้ำที่การทำงานมีความซื่อสัตย์ สุจริต สอดคล้องกับโอองการพระเจ้าได้ตรัสว่า “แท้จริงการการละหมาด นั้นจะยับยั้งการกระทำลามกและความชั่วและการรำลึกถึงพระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดโดยไม่ต้องสงสัย” (อัลอังกะบุด: 29)

บิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่มีการศึกษาทางศาสนาที่ดีและเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติการละหมาดรวมทั้งศาสนกิจอื่นๆ อบรมดูแลลูกด้วยวิถีอิสลามจะทำให้บุตรมีบุคลิกภาพที่ดี อ่อนโยน และดำรงการละหมาดอย่างสม่ำเสมอ ทำให้บุตรมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ส่วนนักเรียนที่มีครอบครัวที่ละหมาดไม่สม่ำเสมอ ก็จะละทิ้งละหมาดเมื่อเกิดความยากลำบาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดบทบาท หน้าที่ของบิดา มารดาต่อบุตร คือต้องเลี้ยงดูบุตรอย่างดี ให้การดูแล ให้ความสุข ให้การศึกษา คอยอบรมปณิธาน ให้เป็นคนดี ดังที่พระเจ้าได้ตรัสว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงป้องกันตัวของสุ่เจ้าและครอบครัวให้พ้นจากไฟนรก ซึ่งเชื้อเพลิงของมันนั้นคือมนุษย์และหินทั้งหลาย” (อัลกุรอาน; ตะหรีม:6) ท่านศาสนทูต กล่าวว่า “ ท่านทั้งหลายจงใช้บุตรๆ ของท่านทำการละหมาด เมื่อพวกเขามีอายุ 7 ขวบ และจงเขียนตีพวกเขาไม่ทำละหมาดเมื่ออายุ 10 ขวบ และจงแยกในระหว่างที่นอนของพวกเขาโดยให้เขานอนเป็นสัดส่วนอย่างนอนปนเปกัน เมื่ออายุ 10 ขวบ (Abu Dau'd : 1997) ส่วนครอบครัวที่ไม่ให้ความสำคัญกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรหรือพยายามหลีกเลี่ยงจนทำให้เด็กขาดความอบอุ่น ขาดแบบอย่างที่ดีและมักจะไปติดเพื่อน และเอาเพื่อนในวัยเดียวกันเป็นที่ปรึกษาแทนบิดา มารดา จนกลายเป็นเด็กที่ติดยา ติดเกมส์ และนำไปสู่ก่อปัญหาความไม่สงบในที่สุด

ครูที่มีความมุ่งมั่นและเป็นแบบอย่างที่ดีโดยเฉพาะในด้านคุณธรรม จริยธรรม จะทำให้นักเรียนเกิดความเคารพรักและศรัทธา นักเรียนที่มีพื้นฐานทางการละหมาดที่บ้านดี นักเรียนกลุ่มนี้เพียงแค่ทำแบบอย่างที่ดีและชี้แนะให้ปฏิบัติก็จะปฏิบัติตามโดยดี และมีการจัดการตนเองเมื่อครูไม่อยู่ สำหรับกลุ่มนักเรียนที่มีพื้นฐานทางการละหมาดที่บ้านอ่อน กลุ่มนี้ต้องดูแลและให้ความสนใจเป็นพิเศษเพราะบางครั้งก็จะละทิ้งละหมาด ซึ่ง

สอดคล้องกับแนวคิดของ บทบาท หน้าที่ของครูต่อนักเรียน ครูจะต้องมีความเมตตากรุณา และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนของตน เหมือนกับว่าเด็กนักเรียนเป็นบุตรของตนด้วย ท่านศาสนทูตได้กล่าวว่า “ฉันกับท่านนั้นเหมือนบิดากับบุตรของเขา”

(al Ghazali, 1994:264-282) และผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ละหมาดครบ 5 เวลา ละหมาดอย่างถูกต้องจะเกิดพัฒนาการด้านคุณธรรม จริยธรรมอย่างเป็นลำดับอย่างมีนัยสำคัญ เป็นด้านๆดังนี้

1. ด้านความบริสุทธิ์ใจต่อพระเจ้า นักเรียนจะมีความซื่อสัตย์ในการทำงานหรือรับผิดชอบในหน้าที่การงาน เมื่อนักเรียนทำผิดก็จะสารภาพผิด ครูถอนเงินเกินก็จะบอกให้ทราบ ไม่กล้าพูดโกหก สามารถโน้มน้าวสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้ เช่น บาป บุญ คุณ โศข นักเรียนได้ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในที่ลับหรือในที่แจ้ง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการละหมาด มนุษย์จะใช้เวลาละหมาดเป็นช่วงเวลาแห่งการสำนึกผิด การละหมาดจะช่วยขัดเกลาให้สะอาดบริสุทธิ์จากบาปและความผิดต่างๆ ดังวจนะของท่านศาสนทูต กล่าวว่า “อุปมาการละหมาด 5 เวลา ดุจดั่งน้ำคลองที่ไหลผ่านหน้าประตูบ้านคนใดคนหนึ่ง แล้วเขาอาบน้ำ(ชำระล้าง) ในคลองนั้น 5 ครั้ง ทุกวัน” การละหมาดดังกล่าวจะทำให้สิ่งสกปรกเหลืออยู่อีกไหม?” (Muslim, 1995: 284)

2. ด้านการมีสมาธิสมาธิ นักเรียนจะมีสมาธิในการทำงานมากขึ้น เนื่องจากการได้รับการฝึกฝนและหล่อหลอมด้วยกระบวนการละหมาดเพราะการละหมาดจะต้องกระทำด้วยความตั้งใจ ใจจดใจจ่อต่อพระเจ้าเพียงผู้เดียว ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการละหมาด คือ การละหมาดเป็นการรำลึกถึงพระเจ้าและสร้างความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับพระองค์ได้โดยไม่จำเป็นเป็นต้องอาศัยสื่อกลาง การรำลึกถึงและการใกล้ชิดพระเจ้าในเวลาละหมาดจะทำให้จิตใจของมนุษย์มีความสงบสุขและมั่นคง ดังวจนะของท่านศาสนทูตได้กล่าวว่า “ละหมาดที่ดีเลิศนั้น คือ ปฏิบัติละหมาดอันยาวนาน” (บันทึกโดย Muslim, 1995: 756)

3. ด้านความรักและความเป็นพี่น้องกัน นักเรียนจะเกิดความรักและความผูกพันต่อกันให้ความเมตตาต่อกัน ด้วยความอ่อนโยน ให้ความช่วยเหลือกัน เกิดทักษะการใช้ชีวิตในสังคม นักเรียนจะมีความเสียสละ มีจิตอาสามากขึ้น รู้จักการให้ สอดคล้องกับแนวคิด (ชะกาเรีย บาศิริ, 2545 : 64) การละหมาดเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถสร้างความรักให้เกิดขึ้นได้ เนื่องจากการพบปะกันวันละ 5 เวลา จึงมีเวลาที่สามารถถามทุกข์สุขของพี่น้องถามให้เกิดความรัก ความห่วงหาซึ่งกันและกัน เมื่อไม่เห็นหน้าคนใดคนหนึ่งก็จะถามข่าวคราว(นดีวี : 2547)

4. ด้านความสะอาด นักเรียนจะรักษาความสะอาดอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากเงื่อนไขแรกของการละหมาดต้องสะอาด ตั้งแต่เสื้อผ้า ชุดการแต่งกาย ทุกครั้งเวลานักเรียนปัสสาวะจะล้างให้สะอาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ(अबดุลการิม วันแอะละาะ, ม.ป.ป.: 15) อิสลามสอนมารยาทและกระตุ้นเตือนเกี่ยวกับการรักษาความสะอาด ปัสสาวะถือเป็นสิ่งสกปรก ไม่อนุญาตให้อาบน้ำหมาดในน้ำที่ตนและน้ำสกปรก

5. ด้านความมีระเบียบวินัย นักเรียนจะมีระเบียบวินัยในชีวิตประจำวัน นักเรียนละหมาด 5 เวลา ตรงกับเวลาเปลี่ยนแปลงกิจวัตรภารกิจประจำวัน ตั้งแต่การตื่นนอน ผักผ่อน เล่น และเข้านอนเป็นเวลา ตลอดทั้งส่งผลให้สุขภาพกายและจิตดี ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการละหมาด คือการจัดระเบียบสังคม งานที่กระทำร่วมกันเป็นหมู่คณะจะต้องผ่านการจัดระเบียบและอาศัยภาวะผู้นำที่รับผิดชอบ อาศัยรากฐานที่มั่นคง

แข็งแกร่งและแนวคิดที่แจ่มแจ้งชัดเจน ซึ่งจะมากำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสามัญชนตามหลักพื้นฐานของการบริหารหรือที่เป็นข้อผูกมัดและการเชื่อฟังปฏิบัติตามที่ต้องกระทำ(ยูซุฟ อัลกอร์ฏอวี, 2546: 24)

ละหมาดกับการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีความสุขความเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา บิดา มารดา ครูฝ่ายคุณธรรม จริยธรรม และนักเรียน

ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ละหมาดร่วมกันเป็นคณะ (ญามาอะห์) อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ครบ 5 เวลา และถูกต้อง นักเรียนจะเกิดความรัก ความผูกพันอย่างบริสุทธิ์ใจ ระหว่างครูและนักเรียนนักเรียนจะยอมรับการเป็นต้นแบบที่ดีของครู และเปิดใจที่จะรับการว่ากล่าวตักเตือน(นาเศียต) การชี้แนะต่างๆด้วยความเต็มใจ ด้วยใจที่เปิดรับอย่างจริงใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีความรักและความศรัทธา (Love and Respect) การเรียนรู้บนพื้นฐานแห่งความรักและความศรัทธาของผู้เรียนที่มีต่อผู้สอนและวิชา และสอดคล้องกับแนวคิดของ อัล- ซอซาลี มีแนวคิดที่ว่า ครูต้องมีความรัก ความเมตตาต่อนักเรียน และปฏิบัติต่อนักเรียนเสมือนเป็นบุตรของตน(Al Ghazali,1994,3:264)

การละหมาดร่วมกันเป็นคณะ(ญามาอะห์) วันละ 5 เวลา ทำให้นักเรียนมีการพัฒนาทักษะทำงานเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน นักเรียนจะมีความรัก ความเป็นพี่น้องระหว่างกัน มีบุคลิกภาพความเป็นมิตรกับผู้อื่นอย่างน่าอัศจรรย์ แม้กระทั่งกับนักเรียนต่างศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี ดำรงรักไมตรีจิต (Friendship) จากแนวคิดที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีสัญชาตญาณของการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นพวกไม่ชอบอยู่โดดเดี่ยว และสอดคล้องกับแนวคิดของ อควาน อัล- เศาะฟาอ โดยถือว่าการเรียน การสอนครูต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้สติปัญญาของตน(Narongraksakhet; 1994:9) ควรจัดกิจกรรมการเรียน การสอนให้นักเรียน มีความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ยอมรับความคิดและความสามารถของผู้อื่น เข้าใจและเห็นใจผู้อื่น อ่อนโยน และผ่อนปรน รู้จักประมาณตน ไม่มุงมั่นเอาชนะ ทำงานร่วมกันโดยไม่มีอคติ มองผู้อื่นในแง่ดี นอกจากนี้แล้วการละหมาดเป็นกระบวนการหลอมจิตใจทั้งครูและนักเรียนให้มีความใกล้ชิด ยำเกรงต่อพระเจ้า ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ส่งผลให้ทั้งครูและนักเรียนมีความจริงใจต่อกัน ทำให้การเรียนการสอนเต็มไปด้วยความจริงใจ ความเป็นกันเอง และเปี่ยมล้นด้วยความเมตตา นักเรียนเห็นคุณค่าของตนเอง สนุกสนานกับการเรียนรู้ ตลอดจนนักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกอย่างถาวร ละหมาดยังทำให้นักเรียนมีชีวิตที่สมดุล มีความพอเพียง ภูมิใจในสิ่งที่ตนมี ไม่สุดโต่งด้านวัตถุและไม่สุดโต่งด้านธรรมมะจนเกินไป ไม่สิ้นหวังในชีวิต ซึ่งคล้องกับแนวคิดทฤษฎี ชีวิตที่สมดุล (Equilibrium of life) การปรับตัวเองให้อยู่ในความเหมาะสม พอดี รู้ขีดจำกัดของความปรารถนาส่วนตน มีการประพฤติ ปฏิบัติที่ตรงตาม สำนวณไม่หลงตัวเอง และสอดคล้องกับแนวคิดของ อัล- ซอซาลี มีแนวคิดที่ว่า การศึกษาต้องเน้นถึงการสร้างบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์ อันจะทำให้มนุษย์สามารถแยกแยะระหว่างความดีและความชั่ว (Khan,1986:81) ผู้ที่ปฏิบัติเช่นนี้ได้ย่อมมีความสุข ภารกิจสำคัญของผู้สอน คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและความเป็นไปในโลก ขณะเดียวกันก็ให้รู้จักตัวเอง รู้ความสามารถของตนเอง รู้จุดอ่อน รู้จักการปรับตัว และรู้จักการแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาด

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาผลการระหมาดที่ต่อการมีคุณธรรม จริยธรรมและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิมจังหวัดนราธิวาส ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

1) บิดา มารดา และผู้ปกครอง มีบทบาทสำคัญเป็นอันดับแรกในการถ่ายทอดพฤติกรรมที่ดีหรือเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุตร ซึ่งจะต้องระหมาดให้บุตรดู สอนบุตรระหมาดหรือพาไปมัสยิด ซึ่งจะส่งผลต่อบุตรเป็นคนที่ดีการระหมาด แล้วจะเกิดพฤติกรรมเชิงบวก กล่าวคือมีคุณธรรม จริยธรรม มีอารมณ์ที่เยือกเย็น สุขุม มีสมาธิในการเรียนรู้ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อปัญหาต่าง ๆ นานา โดยเฉพาะปัญหาหยาเสพติดที่กำลังระบาดอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นปัญหาทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ

2) การจักระบบการระหมาดที่ดีและจริงจังในระดับโรงเรียน ครูต้องสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจตลอดจนสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการระหมาด เพื่อให้นักเรียนจะเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการระหมาดอย่างแท้จริงและลึกซึ้ง ทำให้นักเรียนปฏิบัติการระหมาดอย่างเข้าถึงการระหมาดอย่างแท้จริง มีความใกล้ชิดต่อพระเจ้า เข้าถึงพระเจ้า รู้สีกำลังสนทนา ขอพร เข้าเฝ้าพระเจ้าอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างบุคลิกภาพที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม สร้างบรรยากาศที่ดีในห้องเรียน มีความสุขกับการเรียนรู้ ตลอดจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความซื่อสัตย์ในหน้าที่การงานต่อไป

3) โรงเรียนควรส่งเสริมทางด้านคุณธรรม จริยธรรมอย่างจริงจัง โรงเรียนต้องสร้างอาคารระหมาดเพื่อเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ อบรมหรือการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างความคล่องตัว สะดวกในการจัดกิจกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม

4) บุคลากร ครูมุสลิมทุกคนควรมีส่วนร่วมในการประกอบศาสนกิจระหมาดที่โรงเรียนอย่างพร้อมเพรียงกันเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2541ก. **ขอบฟ้าแห่งความรู้**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ชัยคุ มุฮัมมัด ศอลิฮ อันมุญญิด. 2547. **ปัญหาชายหญิงที่เกิดจากสัมพันธต้องห้าม**. สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2559, จาก [http://www.Majlis-ilmu.org/ modules](http://www.Majlis-ilmu.org/islam/modules).
- ดลมนรรัตน์ บากา. 2550. **มัสยิด:ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ดลมนรรัตน์ บากา และเกษตรชัย และทีม. 2551. **การศึกษาวิถีชีวิตเยาวชนไทยมุสลิมเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ตายุคติน อุสมาน มุหัมมัดรอฟลี แวะหะมะ และชัยนุรดิน นิมา. 2545. **การบริหารมัสยิดในสี่จังหวัดชายแดนใต้**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ทศพร ประเสริฐสุข. 2543. **EQ (Emotional Intelligence):ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับความสำเร็จในชีวิต**. กรุงเทพฯ: DESKTOP การพิมพ์.
- ทศพร ประเสริฐสุข. 2545. **ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา**, “สมาคมร้านขายยา. 21(4), 82-86” กรกฎาคม- สิงหาคม.
- เทิดศักดิ์ เดชคง. 2539. “มาตรการอารมณ์อัจฉริยะ,” **วารสาร UPDATE**. 10(117), 55-57
- นิรันดร์ จุลทรัพย์. 2546. “IQ, EQ, MQ : เก่ง ดี มีสุข” **วารสารศึกษาศาสตร์**. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- นัควี,อัลลามะฮฺ ชัยยิด สุไลมาน. 2543. **นมาซ ศาสนกกิจอิสลาม**. แปลโดยบรรจง บินกาซัน. กรุงเทพฯ: อัลอามีน.
- เบญจวรรณ กี่สุขพันธ์. 2546. “เรียนอย่างมีความสุขสนุกกับกิจกรรม,” **วารสารศึกษาศาสตร์**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ 27 ฉบับที่ 2: กันยายน – พฤศจิกายน 2546.
- สะสือรี วาลี และ อัดนัน อาลีย์ กาเท. 2557. **เยาวชนกับบทบาทสันติสุขในจังหวัดชายแดนใต้**. รายงานการวิจัย.ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สายสมร โลหะกิจ. 2546 . **การศึกษาผลการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยวิธีการเรียนรู้อย่างมีความสุขของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (คณะศึกษาศาสตร์)**. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สุขุมาล อุดม. 2548. **ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้อย่างมีความสุขกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (คณะศึกษาศาสตร์)**. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*.ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2549. **รายงานการวิจัยองค์ประกอบบางประการที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น**. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.)
- อัล กอรฏอวีย์,ยูซุฟ. 2546. **ขบวนการเคลื่อนไหวอิสลามกับความท้าทายของยุคสมัย**. แปลและเรียบเรียงโดย มุฮัมมัด สิริอญุดีน. กรุงเทพฯ: อิสลาม อะเคเดมี.

อัล กอรฏอวีย์, ยูซุฟ. 2547. **สุนักรพีนฟูอิสลาม**. แปลโดยสมาคมนักศึกษามุสลิมแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สมาคมนักศึกษามุสลิมแห่งประเทศไทย.

อับดุลการิม วันแอะเลาะ. ม.ป.ป. **จริยธรรมของอิสลาม**. กรุงเทพฯ: ส.วงศ์เสงี่ยม.

อิสมาอีล อะหมัด. ม.ป.ป. **นมาซของท่านนบีมุฮัมมัด คอลา**. กรุงเทพฯ: อัล-ญีฮาด.

อัล อัก. ม.ป.ป. **อาวรณ์และชีวิต**. สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2559,

<http://www.Majlis-ilmi.org/islam/modules>.

อิบราเฮม ณรงค์รักษาเขต และคณะ. 2548. **ความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนใต้**. ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา.

Al - Qu'ran al - karim.

Abu Da'ud, Sulaiman bin al- Ash as al - sijistany al - zdhiy. 1997. **Sunan Abi abu Da,ud**. Berut: Dar Ibn Hazam.

Abu Daud, Sulaiman bin al - Ah'athh. 1997. **Sunan Abi Dawud**. Beirut: Dar Ibn haz.

Al - Bukhariy, Abu Abd al - Lah Muhammad bin Isma'il. 1992. **Sahih al - Bukhariy**. Berut: Dar al - fikr.

Al - Ghazali, 1963. **Tahafut al falasifah (Incoherence of Philosophers)**. Kamali, Sabih Ahmad Trans, Lahore : Nawa - I - Waqt Printer.

Al - Nawawiy, 1401 H. **Sharah al - Nawawiy' ala sahih Muslim**. Berut: Darul al - fikr.

Khan, Muhd Sharif. 1986. **Development of Muslim Educational Thought (700-1900)**. Michigan: University Microfilm International.

Narongraksakhet, Ibrahim. 1995. **Towards Intergrated Curriculum in Islamic Private Schools in Southern Thailand : A cacs Study on The Relatinoship between Traditional and Modern Subjects**. M Ed. Thesis, International Islamic University, Malaysia.